

Matjaž Rustja

GOSPODARSKO DRUŠTVO KONTOVEL OD USTANOVITVE DO SREDE 20. STOLETJA

“S Kontovelja nam pišejo: V nedeljo nam je bila čast, da smo imeli v svoji sredini našega velespoštovanega gospoda občinskega svetovalca in poslanca dr. a Gust. Gregorina. Iz njegovih ust slišali smo lepih poukov in razmotrivanj v političnem in gospodarskem obziru. Posebno je naglašal gospod poslanec pomen ravno kar tu osnovanega ‘Gospodarskega društva’, uknjižene zadruge z omejenim poroštvom, ki takoj prične svoje delovanje. G. dr. Gregorin je rekel naj se vsi eneržijo in vstrajnostjo oprimejo tega društva, ker sedaj se ne smemo več le igrati in zabavati, ampak prišli so časi, ko se treba razvijati tudi gospodarski. Dokler smo bili kakor narod še otročji, je rekel g. poslanec, so nam zadoščale igrače, a zdaj postajamo polnoletni, sedaj stopamo v moško dobo, moramo torej misliti - resno! (...) Po donešenem govoru in posvetovanju se je začelo vpisovanje v novo društvo; doslej jih je vpisanih blizu 50. Zadružno krčmo odpre društvo najbrže zadnjo nedeljo v oktobru (Edinost v petek 28. septembra 1900)”. Na Kontovelu je bilo v nedeljo, 23. septembra, tako svečano, da so v Edinosti objavili članek, ki naj bi najprej spodbudil čimveč vaščanov k pristopu v novonastalo društvo, potem pa še osvestil okoliške vasi, da bi se daleč naokrog razširila vest o koristnem ustanavljanju gospodarskih društev.

Zadruga se je rojevala že ob koncu leta 1899, najkasneje pa v začetku leta 1900, saj so prvi člani podpisali pravila 10. januarja 1900. Gospodarsko društvo Kontovel pa je bilo uradno priznано in zapisano v register zadrug 25. maja 1900. Gostilniški obrat je začel delovati 28. oktobra 1900.

Podlaga našemu sprehodu med kulturo in gospodarstvom na Kontovelu, od ustanovitve društva do sredine dvajsetih let 20. stoletja, bo zapisnik sej odbora. Porumeneli papir približno 150-ih strani nas že ob prvem stiku spremlja daleč nazaj, ko je bila lepa pisava vsakdan, ko so odbori skrbno beležili utrip društva ter vasi in ko je kraljevala (vsaj v zapisih) izredno skrbna in bogata slovenščina, pa

I. redni občni zbor

Gospodarskega društva na Skotovelu se je
zborje vsil v nedeljo dne 3. marca 1901.

1. Predsednik: Jakob Stoker

2. Zapisnikar: Anton Šark

pregledovalca zborovega zapisnika:

Tomaz Stare in Josip Regent.

I. Predsednik odpre zborovanje in
konstatuje, da so se udeležili zborova
nja vsi udje. Uvojem in tajnika
imenu je označil delovanje Društva
za ravno preteklo štirimesечно dobo
priporočal je Društvo v gorkih be-
sedah in je povedal pomen
in važnost Društva na da-
lje je omenil: Glede na ta-
ko skušanje kmetijskega sta-
na, nastli so se človekoljubi,
ter začeli premišljevati, kako
bi, vsaj kolikor koliko pripo-
mogli kmetu. Po nasvetu ta-
kih moj, ustanovile, so se go-
spodarske zdruge, in druga
laka Društva. Po takem
ozgladu, ustanovili smo tudi
mi, lansko leto Gospodarsko
Društvo o katerem se častim
čanes vam poročati v komaj
pričetnem delovanju, na vspehu
ki smo ga dosegli v tako krat-
ki dobi, moramo biti vsi po-
polnoma zadovoljni, in če se
bo razmerno to nase Društvo

*v prihodnje tako razvijalo,
smemo gledati v prihodnost
z največjo radostjo." Svoj
govor je zaključil predsednik
z besedami:
"Kreni do rožna pogajca"
"Kamen do Kamna palča".!*

Zapisnik prvega rednega občnega zbora, 3. marca 1901

čepprav odeta v prevleko starinskosti. Debeli zvezek trdih platnic kar žari v podatkih, dogodkih, v smehu in joku odbora kontovelskega gospodarskega društva, ki mu ni le do finančnega uspeha gostilne *Pri pilju*, ampak mu je trdno pri srcu tudi vsestranska rast vasice ribičev in kmetovalcev, zbrane okrog starodavnega *Grada*.

Dogodivščina neslutnih razsežnosti se začena v zapisniku s sejo, ki nosi datum 26. septembra 1900. Predsednik Jakob (Jaka) Štoka, podpredsednik Anton Škrk, blagajnik Josip Regent in odborniki Tomaž Starc, Jakob Starc, Jakob Pertot so v treh točkah postavili temelje Gospodarskemu društvu: "I. Prostore za krčmo vsprejelo je Društvo vso hišo predsednika Jakoba Štoka št. 151. Društvo bo odškodovalo lastnika hiše s tem, da mu bo plačevalo po pet Kron od vsacega hektolitra ali po pet stotink od vsacega litra vina, ki se ga bo stočilo v krčmi. Dac in prispevni davek bo plačevalo Društvo samo. Vse popravljanje v hiši in napravo novih vrat v spodnji sobi na cesto, gre na stroške lastnika hiše. II. Vse pohištvo t.j. mize, stolice, klopi i.t.d. ter kozarce, steklenice, luči in sploh vse premakljivo blago, ki se sedaj nahaja v hiši, razun kuhinjske posode, kupi društvo od lastnika Jakoba Štoka. III. Glede krčmarja se sklene, da se razpiše služba v Edinosti. Prijave z dotičnimi spričevali oziroma priporočili se vsprejemajo do 10. oktobra t.l. Krčmar, ki se ga sprejme, mora položiti 500 Kron ali v gotovini ali v drugi vrednosti ali v jamstvu."

Na drugi seji, 19. oktobra, je odbor v polnoštevilni navzočnosti izvolil gostilničarja: "Za krčmarja se je prijavil in priponudil nek Kuštrin sedaj v Trstu rojen iz Bilj pri Gorici obenem mizar. Andrej Danev iz Kontovelja sedanji krčmar v krčmi predsednika Jakoba Štoka se ni prijavil direktno, zdelo se je pa vsem odbornikom, da bi rad vsprejel krčmarstvo pri 'Gospodarskem društvu' in z ozirom, da je bil dosedanji krčmar v isti krčmi in poznan človek kakor domačin, povabilo se ga je k seji ter se ga je prašalo, bi-li on rad vsprejel krčmarstvo pri Društvu na kar je pri-volil, na to se je pričelo glasovanje za krčmarja, ki je tako-le izpadlo: (...) ker je

torej dobil Danev Andrej dosedanji krčmar v go. 'Bobek' 4 glase in Kuštrin le 2 glasa je bil vsprejet društvenim krčmarjem: Danev Andrej živ. Simona p.d. 'Bobek'. Prijava Kuštrinova se odbije. (...)“ In dalje: “Društvena krčma se sklene odpreti, dne 28. oktobra 1900, kar se obenem naprosi pevsko društvo Danica naj bi ob tej priliki priredilo ples v društveni dvorani. Tabla nad vratmi krčme: napravi se tabla z napisom Društvena krčma. Pravila naj se dajo tiskati in obenem naroči list 'Edinost'.” Politično društvo Edinost je bilo eno izmed najmočnejših kohezijskih elementov slovenstva in slovanstva na Primorskem vse do fašističnega terorja. V drugem paragrafu pravil Edinosti so jasno izraženi smotri društva, ki je izdajalo istoimenski list (1876-1928). “Namen tega društva je: da budi, vtrjuje in širi narodno in gospodarsko zavest, da brani narodne in vse druge pravice ter da podpira in pospešuje materialno in duševno korist okoliškega in sploh slovenskega ljudstva v državnih, občinskih, cerkvenih in gospodarskih zadevah, da širi narodno omiko in duh razveseljuje.” Edinost je začela izhajati kot štirinajstdnevnik, od druge polovice 1882 je izhajala dvakrat na teden, od leta 1894 pa trikrat v jutranji in večerni izdaji. Od aprila 1898 je izhajala dvakrat na dan, od 1900 pa enkrat. Leta 1900: “Edinost zhaja enkrat na dan, razun nedelj in praznikov, ob 6. uri zvečer. Naročnina znaša za celo leto 24 kron, pol leta 12, četrt leta 6 in en mesec 2 kroni.”

“Gospodarsko društvo na Kontovelu odpre svojo krčmo prih. nedeljo, 28. t.m. Otvoritev bo združena s plesom, ki ga priredi tamošnje pevsko društvo 'Danica'. Nova krčma je preskrbljena z dobrim prosekarjem in pristnim črnim vinom. Tržačani, ki se udeleže shoda pol. društva 'Edinosti' v Križu, se lahko o povratku okrepčajo v novi društveni krčmi (Edinost v petek, 26. oktobra 1900).” O uspehu praznovanja ne vemo ničesar, le vremenski vestnik v Edinosti, 29. oktobra, nas morda razveseljuje s skromno novico o vremenu: “Toplomer ob 7. uri zjutraj 14.8, ob 2. uri popoldne 20.0 C. Tlakomer ob 7. uri zjutraj 753.6.” Ob dnevu tedenskega počitka je torej še topli popoldan vabil na pijačo v društveno gostilno.

Približno dva tedna kasneje, 14. novembra, na tretji redni seji odbora, je v zapisniku zabeležena prva pogodba Društvene gostilne z najemnikom: “(...) Andrej Danev vstane društveni krčmar do 28. oktobra 1901 t. je za leto dni časa; ako odpove ena ali druga stranka mora to naznaniti in odpovedati dva meseca poprej (...). Krčmar dobi od vsacega litra vina ki ga iztoči in proda v Društveni krčmi na račun Društva in po osem stotink, več dobi za zgubo pri vinu in vsušenju po dva goldinarja ali štiri krone za vsakih dvesto kron prodanega vina. Pivo kar ga bo prodal krčmar gre na njegov lasten račun. Krčmar mora priskrbovati luč po potrebi po vseh prostorih društvene krčme. Mora nadalje držati vse v redu in snažno in pometati vse prostore. Če bi se vino raztočilo v kleti po krčmarjevi krivdi mora sam za to odgovarjati in škodo trpeti. Če se vino samo ob sebi raztoči ali če poče obroč ali če spahne dno, tu ni odgovoren krčmar. Vse vino, ki se bo nahajalo v kleti, ostane zapečateno. Krčmar pa ostane povsem odgovoren za oni sod vina za katerega se toči in prodaja. Odpoved krčmarja mora biti naznanjena predsedniku, le ta

skliče v 8 dneh sejo in odpoved velja od seje naprej 2 meseca. Istotako velja glede odpovedi s strani društva. Računi mej Društvom in krčmarjem glede prodanega vina se sklepajo najmanj vsak mesec." Slednja točka pa ni prva na dnevnem redu, prekaša jo sklep o "upanju na zapitku v krčmi: Sklene se in enoglasno odobri, da Društvo ne privoli pod nikakim pogojem dati nobenemu udu na svojo odgovornost kaj na upanje t.j. da bi Društvo vzelo nase dolge na zapitku od strani društvenikov v krčmi." Ker se je društvo rodilo iz vzgibov pomoči kmetu in najrevnejšim slojem v vasi, so odborniki že v prvem mesecu delovanja zajezili negativni pojav zaupništva. Nemalokrat so namreč revnejši v vasi tako izgubili premoženje in še poslabšali svoj položaj, tudi Gospodarsko društvo pa je konec koncev videlo v dolgovih nevarnost za blagajno. Odslej bo od gostilničarja odvisno, ali bo klientom stregel na zaupanje, in kot bomo videli, bo to ustvarjalo odboru marsikatero preglavice.

Smernice pomoči članom in celotni vaški skupnosti potrjuje tudi zapis govora predsednika Jake Štoke na prvem rednem društvenem občnem zboru, ki se je vršil v nedeljo, 3. marca 1901: "*Predsednik odpre zborovanje in konstatuje, da so se udeležili zborovanja vsi udje. V svojem in tajnika imenu je označil delovanje Društva za ravno preteklo štirimesečno dobo, priporočal je Društvo v gorkih besedah in je povedal pomen in važnost Društva nadalje je omenil: Glede na tako shujšanje kmetskega stana, našli so se človekoljubi, ter začeli premišljevati, kako bi, vsaj kolikor toliko pripomogli kmetu. Po nasvetu takih mož, ustanovile so se Gospodarske zadruge in druga taka društva. Po takem vzgledu, ustanovili smo tudi mi, lansko leto Gospodarsko društvo o katerem se častim danes vam poročati o komaj pričetem delovanju, na uspehu ki smo ga dosegli v tako kratki dobi, moramo biti vsi popolnoma zadovoljni, in če se bo razmerno to naše Društvo v prihodnje tako razvijalo, smemo gledati v prihodnjost z največjo radostjo.*" Svoj govor je zaključil predsednik z besedami: "*Zrno do zrna pogača, kamen do kamna palača!*" V imenu blagajnika je predsednik še povedal, da "*je pristopilo za dobo od 28. oktobra 1900 do 28. februarja 1901, 45 zadružnikov, da so se znašali dohodki 5577 K 66, izdatki 5326 K 19 ter da je bilo čistega dobička 480 K 57 stot.*" Nakar "*glede čistega dobička se je sklenilo, da se ne izplača nobenemu nič vse tekoče leto.*"

Na podlagi sklepa c. kr. trgovinskega in pomorskega sodišča (22.3.1901) se je odbor sestal 21. aprila 1901 in sklenil ponoviti volilni del občnega zbora. Tako je predsednik Štoka začel zborovanje v nedeljo, 14. julija 1901: "*Radi nekojih nedostavkov glede volitev na zadnjem občnem zboru, zavrnilo je slavno c. kr. trgovinsko in pomorsko sodišče izvolitev novega odbora in sicer iz razlogov, ker je manjkalo dokazilo, da je načelnništvo povabilo zadružnike s pismenim naznanilom dnevnega reda osem dni pred občnim zborom (27. člen pravil) in ker ni bilo mogoče konstatirati, če je vršila volitev z glasilnimi listki (29. člen pravil) in tudi ne, koliko je bilo število oddanih glasov. Vsled tega smo morali zopet sklicati volilni shod, ki se bo vršil danes, na katerega ste bili vsi redno in pravilno povabljeni, to je, da ste*

bili povabljeni več kot 8 dni poprej, da Vam je bilo vabilo vsem lastnoročno dostavljeno, kar ste potrdili se svojimi podpisi, in da je bil ta volilni shod pravočasno naznanjen v list Edinost. Z ozirom na vse to prešli bomo takoj na volitve! Nato je bil oddan vsakemu navzočemu glasilni listek, ma katerega je vsak zapisal po svojem mnenju imena odbornikov. Skrutinatorjem sta bila izvoljena Anton Škrk in Matija Štoka. Po končani volitvi se je dognalo, da je bilo oddanih 42 volilnih listkov ter da je volilo 40 zadružnikov, od teh je bilo vničenih 5 listkov radi nerazumljive in nečitljive pisave. V načelništvo so bili izvoljeni: Štoka Jakob pok. Antona št. 152 s 33 glasovi, Štoka Matija pok. Antona št. 110 s 30 g., Škrk Anton pok. Martina št. 141 s 29 g., Starc Tomaž pok. Martina št. 55 s 26 g., Starc Anton pok. Mihe št. 76 s 25 g. Namestnikom načelništva so bili izvoljeni: Starc Jakob Janezov hšt. 35 se 17 glasovi, Regent Jože pok. Štefana hšt. 18 se 16 g., Starc Anton Boštjanov hšt. 167 se 15 g. V Nadzorništvo so bili izvoljeni: Štoka Simon pok. Simona hšt. 119 s 19 glasovi, Starc Boštjan pok. Mihe hšt. 160 s 16, g. Starc Jože pok. Martina hšt. 17 s 14 g. Namestnikom nadzorništva so bili izvoljeni: Štoka Ivan pok. Jožefa hšt. 15 s 17 glasovi, Danev Kristjan pok. Blaža hšt. 128 s 15 g." Še istega dne pa si je načelništvo razdelilo mesta v odboru in izbralo Jako Štoko za predsednika, Antona Škrka za podpredsednika, tajnik je postal Anton Starc, blagajnik Matija Štoka in odbornik Tomaž Starc. Edinost (9. marca 1901) je v poročilu o prvem občnem zboru kontovelskega društva čestitala odbornikom in dodala, "da boljšega uspeha menda ni bilo pričakovati v tako kratki dobi."

O kulturnem in socialnem vrenju naših ljudi v začetku stoletja in o hrepenenju po pravičnejši prisotnosti slovenskega življa na Tržaškem priča tudi seja odbora, 27. junija 1901: "Na predlog načelnika Jakoba Štoke, se je sprejelo enoglasno, da pristopi naše Društvo z enim deležem po 200 Kr. k Društvu 'Narodni dom' v Trstu kateri delež se izplača v štirih obrokih kakor določenih po pravilih Društva 'Narodni dom'." Edinost, 28. junija 1901: "Danes je pristopilo najmlajše društvo v okolici kakor deležnik 'Narodnemu domu' z deležem 200K in sicer 'Gospodarsko društvo na Kontovelju'. Ta čin še tako mladega društva je hvale in posnemanja vreden. Poznajoči naše voditelje po okolici, smemo biti uverjeni, da ne izostane nobeno gospodarsko ali konzumno društvo po vsej okolici, da ne bi vsaj z enim deležem pristopilo kakor deležnik k 'Narodnemu domu'." Ustanovni odbor za društvo Narodni dom se je zbral v letu 1900, v poletju istega leta so sestavili društveni pravilnik in 30. oktobra ga je visoko c. k. namestništvo v Trstu odobrilo. Društvo je v devetnajstih členih nakazalo delovanje in jasno izrazilo nujnost povezanega nastopa, združevanja in vsestranskega pospeševanja slovanskih društev v Trstu in okolici. "V to svrho naj zida, kupuje in vzdržuje primerna poslopja, kjer se pod kolikor mogoče ugodnimi pogoji nastanijo slovanska društva; v slučaju potrebe naj istim najema stanovanja, naj jih podpira s posojili, naj za udobnost udov in prijateljev slovanskih društev ustanavlja gostilne, kavarne in prenočišča. (...)

Slovenci, Slovani! Resni so časi, mislimo na svoje utrjevanje! Vsakdo položi na žrtvenik domovine, po svojih močeh, če še tako skromen dar, da se bo kmalu dvigal proti nebu ponosni 'Narodni dom' v Trstu!" (Edinost, 14. junija 1901). Narodni dom, biser vseh smotrov društva, so odprli leta 1904, brez večjih slavnosti so prostore polagoma predajali namenu vse do konca istega leta, prva dela pa so stekla komaj dve leti prej.

Zapisnik nam o tem prvem obdobju delovanja daje zgleden prikaz odbora društva in delovanja, ki temelji na premišljenih in uspešnih korakih. Da je v društvo zahajalo iz dneva v dan več strank, lahko sklepamo po zapisu seje, 20. aprila 1901: *"Sklenilo se je tudi da se vkupi 2 mizi in 4 klopi in še 2 svetilki."* Odbor se je tudi strogo držal pravilnika in skrbno opominjal člane, če se npr. niso vedli po društvenih načelih. Tako na seji, 24. avgusta 1901: *"Lovro in Matija Danev brata ne zahajata v krčmo se ju opomna ker drugače se ju izključi."* Na isti seji je odbor sklenil: *"da se razpiše služba krčmarja katero nastopi dne 28.10.1901, pogoje se določi pri prihodnji seji (eventuelno) se razpiše da imajo prednost oni ki so večši glasbe."* Dotedanjemu krčmarju Andreju Danevu je nasledil Fran Starc, ki je podpisal dvoletno pogodbo, za 60 kron letne najemnine. Pogodbo je odbor sestavil na seji 27. avgusta 1901 in je zelo podobna prvi iz sredine novembra 1900, le dobiček ob prodaji piva si delita krčmar in društvo. Najemnik pa lahko tudi uporablja zastonj stanovanje nad prostori gostilne. In lahko sklepamo, da se je Fran Starc vselil v stanovanjske prostore tudi po zanimivem zapisu odbora, 27. avgusta 1902: *"Sklenilo se je obdržati sedanjega krčmarja s pogojem: Da se ga pismeno pokara radi nedostojnega postopanja s svojo soprogo v javnih krčmenih prostorih, v prisotnosti gostov; in sicer da, ako bi v prihodnje nadaljeval tako, nepristojno in nedostojno ravnanje, da mu odbor ne glede na dogovor v pogodbi naglašen; vsaki čas v teku leta odpove krčmarstvo, po preteku treh mesecev odpovedbe naprej. Obenem se mu priporoča in zahteva od njega, da drži vso krčmo toliko v kuhinji kolikor v drugih prostorih kakor v kleti in na dvorišču, vse bolj snažno in čisto kakor do sedaj; tako da ne bo imel odbor vsprejemati in presluševati takih neprijetnih pritožb."*

Na drugem rednem občnem zboru v nedeljo, 24. avgusta 1902, je volilo 42 zadrušnikov, izbrali so vsa vodstvena telesa, načelništvo pa si je na seji, 27. avgusta, razdelilo funkcije. Predsednik je ostal Jakob Štoka, podpredsednik je postal Simon Štoka (št. 119), tajnik Josip Gerljan (št. 13), blagajnik Anton Starc (št. 76) in odbornik Ivan Štoka (št. 15). Pred volitvami je blagajnik *"naznanil, da je pristopilo v preteklem letu k društvu trinajst novih udov ter da je sedaj vpisanih vseh udov 56; da je imelo društvo v preteklem letu K 13.277'88 dohodkov in K 12.955'25 izdatkov, tedaj odkupnega prometa K 26.233'13 in čistega dobička K 18.60."* Iz tajniškega poročila izvemo, *"da je odbor, v najboljši nadi, kupil v mesecu juliju vina okoli 60 hl, misleč, da bo cena vina zrasla; nasprotno pa je kmalu na to začela vsled konkurence vin padati in to je prizadelo, da se ni društvo v preteklem letu dvignilo na materialnem stališču, nego da je ostalo pri tem kakor je bilo."*

Ker pa je postajalo delo v odboru vse bolj obširno in odgovorno in ker je pretok vina postajal vse krepkejši, je predsednik Štoka predlagal (6. septembra 1902): *“naj bi se izbralo iz členov odbora osebo: katera bi imela pregled čez use vino, ki bi se nahajalo v kleti; katera naj bi bila pričujoča, pri vsakem kupovanju vina; katera naj bi gledala na to da se kupi, vedno pristno in dobro vino; ki naj bi gledala na to da se prenaša enako pristno vino, iz kleti vsacega prodajalca; katera bi odločevala, kakšno vino naj se nastavlja v krčmi, v kolikoj množini v vsakem primernem času; nadalje naj bi pazila da se vino vedno hrani v čistih in zdravih posodah, in ki bi imela pregled, vedno na vsebino vsega vina, kar se ga ima v zalogi. Ta oseba bi morala prevzeti nekako odgovornost vsaj moralično glede vsega vina, kar bi se ga kupilo in kar bi se ga razprodajalo v krčmi. Za tako odgovornost in delo bi dotični osebi društvo plačevalo primerno letno nagrado. Ker je ta točka velepomembna za društvo kakor za dotično osebo, se je odločilo da se povabi na prihodnjo sejo vse načelništvo ter da se pri istej odloči in imenuje takega nadzornika.”* Na seji, 27. septembra, je odbor določil za to odgovorno mesto odbornika Antona Starca.

Na tretjem rednem občnem zboru v nedeljo, 22. marca 1903, predsednik *“razjasnil je na splošno sedanje stanje društva in izrekel nado, da pride društveno gmotno stanje gotovo v kratkem na bolje, ker je društvo prebilo hude čase in bilo je minulo upravno leto povoljno za uspevanje.”* In *“povedal je tudi, da se bode društvo zamoglo brez družega že tekom bližajočega se poletja preseliti v novo namenjene prostore.”* Društvena gostilna je namreč obratovala do leta 1904 v prostorih hišne številke 151 (*Pri pilju*). Danes je ta stavba enonadstropna in se drži h. št. 100 (trgovina jestvin), pred stotimi leti pa je bila dvonadstropna, po vsej verjetnosti last družine Štoka, ki je oddajala že pred letom 1900 v najem pritlične prostore za gostilniške obrate.

Na občnem zboru za leto 1902 je bil podan tudi pregled finančnega stanja: *“vseh dohodkov je imelo društvo v upravnej dobi od 28. februarja 1902 do 31. decembra 1902 skupno K 7237.63, izdatkov 6606.78, skupnega prometa torej K 33.03.”* Odbor je na seji, 27. decembra 1902, sklenil, da se društveno leto zaključi z 31. decembrom in se torej ne pregleduje več blagajne od enega občnega zbora do drugega. Za predsednika je bil potrjen Jaka Štoka, podpredsednik je postal Simon Štoka (h. št. 119), blagajnik Anton Starc (h.št. 76), tajnik Josip Gerljanc (h. št. 13) in odbornik Ivan Štoka (h. št. 15).

Že na začetku leta 1904 je novoizvoljeni odbor, ki je sledil načrtom prejšnjega odbora, pozval gospodarja novih prostorov Jako Štoko, naj preuredi hišo za potrebe gostilne. Jaka Štoka je ugodil Gospodarskemu društvu in začel s prirejanjem hiše št. 152 za potrebe gostilne, tako da je bilo društvo še istega leta pripravljeno za selitev v nove prostore. Na seji, 17. avgusta 1904, je odbor sklenil z gospodarjem poslopja najemniško pogodbo za dvanajst let, od januarja 1905 do 31. decembra 1917. Pogodbe pa sta se strani držali le za leto dni časa, ker je

društvo (verjetno zaradi dobrih poslov) sklenilo prostore kupiti. *“Danes dne 13. avgusta 1905 se je sklenila med Gospodarskim društvom na Kontovelju kakor kupcem in Jakobom Štoka pok. Antona ravnotam kakor prodajalcem naslednja kupoprodajna pogodba: Gosp. Štoka prodaja in izročuje v popolno in nepreklicno last ‘Gospodarskemu društvu’ na Kontovelu svoje posestvo, ki se drži hiše št. 152 in sicer vse prostore kakor jih že sedaj rabi omenjeno Društvo, toliko notranje kolikor vnanje, kakor tudi oni del njive ki se derži dvorišča, imenovan v ‘Dolu’. Kupna cena je pogojena na Kron 26.000 (šestindvajsettisoč) takoj ko bode izplačana ta vsota prodajalcu Jakobu Štoka postane Društvo faktičen lastnik omenjenih prostorov kar se Društvo obveže storiti v teku treh mesecev od danes naprej. Stroške pogodbe in vknjižbe vplača prodajalec dočim spadajo prenosnine na društvo. Društvo je sklenilo najeti posojilo pri eni eli drugi posojilnici ali banki kakor bo društvu bolj prijelo ter v slučaju ako bi ne odobrilo društvo zadostnega direktniga posojila obvežejo se podpisani udje za primanjkljaj jamčiti iz svojim premoženjem.”* Na podlagi domen z gospodarjem je postalo društvo lastnik prostorov s prvim januarjem 1906, do takrat pa je veljala najemniška pogodba.

Po Franu Starcu sta prevzela gostilno zakonca Josip Gerljanc in Jožefa r. Danev, ki sta podpisala pogodbo za dobo petih let, od 28. oktobra 1905 dalje. Ker pa je društvo imelo neporavnane dolgove vsaj še s prejšnjim krčmarjem, jima je poleg pogodbe (ki se ne razlikuje od prejšnje) dalo v podpis (12. maja 1906) tudi obveznico: *“Mi dva podpisana Josip Gerljanc in Jožefa Gerljanc rojena Danev družeta, kerčmar in kerčmarica Gospodarskega društva na Kontovelu, se obvezujeta solidarno, eden za drugega, da, ako bi zastala omenjenimu društvu s plačevanjem izročenege nama vina in sploh kar si bodi, da plačava eventuelni dotični znesek takoj ko zapustiva to službo naj si bo, da bi mi dva prostovoljno to storila ali pa da bi naju društvo odslovilo.”*

Da so zaslužki v gostilni dobro uspevali, nam potrjuje šesti redni občni zbor, 6. maja 1906, ko potrjeni predsednik Štoka *“v navzočnosti vsih udov polaga na srce, kako lepo napreduje naše društvo in to tam kjer je kompaktnost med samimi udi.”* Na rast dobička pa nas opozarja tudi prav posebni nakup društva. 17. novembra 1906 je namreč odbor sklenil sklicati *“vse ude če so zadovoljni prispevat vsak po 5 kron za orkestron.”* Že dan kasneje se je vršil posvet, ki je predlog odobril, in 24. decembra je odbor sklenil, da *“se napravi prošnja za dovoljenje za vzdrževati orkestron in za vzdrževanje plesov na orkestron. Sklenilo se je da se pismoeno tvrdki naznani, da stroške od voznine orkestrona koje je društvo plačalo na postaji, da se jih vračuna v mesečni obrok. Sklenilo se je da zavaruje vino proti vlomu in orkestron.”* Orkestron ali orkestrion, kot ga najdemo v slovenskem pravopisu, je glasbeni instrument, ki posnema orkester. Nedvomno je na začetku stoletja tak tehnološki izum privabljal ljudi v javne lokale in je bil obenem gospodarju bolj poceni kot glasbene skupine, pa čeprav je bilo treba za orkestrion odšteti

takso. Odbor je namreč 7. julija 1907 sklenil *“prositi c. kr. namestništvo potom deputacije, da bi društvo smelo uporabljati automat tudi za ples, kadar se gostom poljubi.”* Taka investicija ni bila majhna stvar, da pa je glasbeni avtomat morda prinašal dober zaslužek, lahko sklepamo po tretji točki zapisa seje, 3. avgusta 1907: *“Pregledovanje računov automata t.j. konstatirati znesek denarja katerega je automat nabral.”* Ker je orkestrion terjal precejšnje finančno breme, je odbor zanj zgledno skrbel. Seja, 30. novembra 1907: *“Tovarnarju orkestrionov Ignaciju Klepetař v Pragi se napravi tožba radi nespolnovanja pogojev, pod katerimi je društvo odkupilo orkestrion. Navzlic primerni obljubi, da bode on po svojem manterju dal orkestrion popraviti, na kojega je društvo že 10 dni po prejemu imenovane obljube zamen čakalo je orkestrion še zmeraj nepopravljen.”* Ni nam znano, če se je odbor res odločil za pravdo, po zapisniku (23. decembra 1907) pa je razvidno, da so šli nekateri odborniki k odvetniku Edvardu Slaviku *“za svet, je-li bi se izplačalo napraviti tožbo proti imenovani tvrdki.”* Ponoven zapis o orkestrionu srečamo komaj 24. julija 1911: *“Gostilničarjeva dekla je na povabilo odbora izjavila, da je v nedeljo dne 23.7. zjutraj našla dva domačina spati v gostilniških prostorih. Ker je bil v noči med 22. in 23.7. vlomljen orkestrion in denar pobran, sklenilo se je in obenem predsednika pooblastilo, da dotična domačina pozove na odgovor glede odškodnine za škodo na avtomatu.”* Svojo pot v drušvetni gostilni je orkestrion zaključil 6. julija 1919: *“Posamezni dela orkestriona, ki je bil od vojaštva popolnoma porušen, se prodajo onim, ki ponudijo najvišjo ceno.”* Med prvo svetovno vojno je bila namreč nastanjena v društvenih prostorih večja skupina vojakov.

O uspehu društva priča tudi nagovor predsednika Štoke na sedmem rednem občnem zboru v nedeljo, 14. aprila 1907: *“Častiti zborovalci! Že 7 let obstaja naše gospodarsko društvo, kateremu sem imel čast biti predsednik. (...) Dobrom je znano, da je imelo društvo v teku 7 let svojega obstoja dobre in slabe čase. Nahajalo se je celo v tako kritičnem položaju, da smo zagotovo mislili na polom ali konkurs. Ljudje pa, ki so za ustanovitev društva toliko delali in si prizadevali, niso mogli nikakor se sprijazniti z mislijo, da bi društvo propadlo, temveč upajoči v boljšo bodočnost so se istega tem tesneje oklenili in ga z vstrajnostjo in neumornim delovanjem rešili propada. Na ta način se je društvo tako razvilo, kakršnje je sedaj. Krivda omenjenim neugodnostim so bile različne razmere katere se navadno v vsakem trgovskem podjetju več ali manj menjavajo ter vplivajo na poslovanje istega. Razun tega imelo je to društvo v zadnjem času še druge nasprotnike, kateri so bodisi iz vsobnih ali drugih malenkostnih vzrokov istim škodovali. Žal mi je, da moram danes kaj tacega prebacevati, ali ne morem zamolčati, ako sem prijatelj društva. Kljub temu pa stoji ono danes na dobrih in trdnih stebrih, katerih ne more in ne sme vsaka sapica razmajati. To, kar si smo s trdom in vstrajnostjo pripravili mora tudi nadalje vstati in skrb vsacega naj bode, da nam bode to važno, toliko za kmetovalca, kolikor za posameznega člana koristno društvo čedalje bolj napredovalo ter odgovarjalo svojemu namenu. Ako bodemo složno, vstrajno in marljivo*

K'ndlet'va k'ntina na Kontovelu, h. št. 110

delovali ter zvesti vstali društvu, bomo dosegli lepih ciljev in društvo ne bode samo v materialno korist ampak donašalo nam bode moralne koristi, vsled česar bomo lahko vsi ponosni. Zaradi nepravilnosti v poteku volitev je c. kr. namestništvo pomorskega in trgovinskega sodišča (26. junija 1907) odredilo, da se občni zbor za leto 1906 ponovi. Na volitvah, ko je bilo oddanih 42 volilnih pol, ni bilo večjih sprememb, tako da so bili izvoljeni v načelnništvo društva Jaka Štoka (predsednik), Jakob Regent pok. Filipa, h. št. 155 (podpredsednik), Anton Starc od Boštjana, h. št. 167 (tajnik), Josip Regent pok. Štefana, h. št. 18 (blagajnik) in odbornik Anton Škrk pok. Martina, h. št. 141.

Do leta 1907 ni imela društvena gostilna primerne vinske kleti in se je zato društvo posluževalo bližnjih kleti vaščanov, ki so prejemale najemnino. *“Posvetovanje udov gosp. društva glede gradnje podzemeljske kleti vršilo se je dne 28. aprila t.l. Ker se je odboru potrebno zdelo, da bi se tak važni korak društva storil sporazumno z vsemi udi, odredil je, da se skličejo vsi udje ter da se jih o tem obvesti in ukrene potrebno, da se gori imenovana klet čim prej zgradi. V to svrhu sklical je odbor vse ude, da se v nedeljo popoldan snidejo, kakor se je tudi zgodilo. Ko se je zbrala dvotretjinska večina udov, povzame besedo blagajnik Josip Regent ter jim pove pomen posvetovanja oziroma opiše potrebo podzemeljske kleti. Vsi udje so pripoznali, da bi bila ista res potrebna. Predlagal je blagajnik, da se z*

ozirom na nezadostnost kredita ne bi mogla klet zgraditi na stroške društvene blagajne, ampak vsaki ud naj bi se obvezal prispevati za zgradbo kleti. Po dolgotrajnem debatiranju udov, stavil je blagajnik predlog, da bi vsak ud v teku dveh mesecev plačal znesek 10 K, kateri predlog se je stavil na glasovanje in bil tudi sprejet. Omenil je tudi, da so udje v prvi vrsti upravičeni delati pri tem delu. V slučaju, da bi denar od udov ne zadostoval, bode društvo pridalo." Na seji odbora, 28. maja 1907, so dokončno izoblikovali načrt del. "Izkopavalna dela imajo se vršiti potom dnine in sicer pod nadzorstvom domačih zidarjev-društvenikov. Vso odgovornost za točno in pravilno izvršitev del prevzame pa Ivan Pertot." Domačin Pertot je zaključil dela v nekaj mesecih, prav gotovo pred 16. novembrom, ko zasledimo v zapisniku zadnje izplačilo odbora za opravljeno delo.

Na seji, 6. oktobra, so odborniki vzeli na znanje povabilo Zveze slovenskih zadrug v Ljubljani "glede pristopa našega društva k isti." 30. novembra je odbor sklenil pristopiti v vrste ljubljanske Zveze, ki je prinesla društvu dve veliki olajšavi: posojala je članom denar po ugodnih obrestih, poleg tega pa je dajala na razpolago pomoč pri sestavljanju letnih bilanc. Ko pa so se po prvi svetovni vojni razmere radikalno spremenile in je bilo društvo "odtrgano" od ljubljanske Zveze, "dne 11. marca 1923 se enoglasno sklene, da pristopi društvo k Zadrudni zvezi v Trstu ter naloži blagajniku, da takoj vplača članarino in vpisnino."

Osmi redni občni zbor, 31. maja 1908, ni v ničemer spremenil odbora. V poslovnem letu 1907 je uspeh društva prekoračil vsako pričakovanje, je dejal Jaka Štoka, tudi blagajnik pa je to dejstvo potrdil, čeprav "je imelo društvo v minolem letu veliko izvan rednih stroškov in vpoštevaje to okolnost, mora se reči, da društvo ne nazaduje, temveč napreduje."

Posli so v društvu že nekaj let cveteli. Vino so odborniki kupovali v vasi, ker ga je pa kaj kmalu zmanjkalo, so se odpravili v bližnjo okolico. "Storiti potrebne korake, da se društvo bodisi na Krasu ali drugod preskrbi z vinom; v prvi vrsti se je obrniti tozadevno do Mihaela Kruljec-a v Tržiču na Prim.", je zapisal tajnik, 7. julija 1907. 10. oktobra 1907 so celo sklenili, da "za nakupovanje vina se najame menično posojilo v znesku 3000 kron pri Trgovski in obrtni zvezi v Trstu." In seja, 22. avgusta 1908: "Ker je zaloga vina uže pošla in ker se v domači vasi sploh vina ne vdobi, vzelo se bode na Krasu 10 do 12 hl vina." In zanimiv podatek seje, 5. januarja 1909: "V letu 1908 se je po računih iztočilo ca 170 hl vina." Lepi uspehi, čeprav je tajnik na občnem zboru, 22. avgusta 1909, "na podlagi statističnih podatkov dokazoval, da je bil promet v prvih letih društvenega obstanka živahnejši nego v poslednjem času, čemur je iskati vzroka v veliki konkurenci s ptujim vinom, deloma pa je pojemanju prometa bila kriva tudi malomarnost mnogih zadružnikov, kateri iz malenkostnih obzirov zanemarjajo svoje dolžnosti napram društvu." Za predsednika je bil izvoljen Jaka Štoka, ki pa se je nekaj dni zatem (ni bil namreč prisoten na občnem zboru) odpovedal mestu, morda zaradi delovnih obveznosti. Nasledil mu je Jakob Regent pok. Filipa, h. št. 155. Komaj leto dni kasneje, na

rednem občnem zboru za upravno leto 1909, 8. maja 1910, je bil Jaka Štoka ponovno izvoljen na predsedniško mesto. Člani so oddali 46 volilnih listkov, zanj pa je glasovalo kar 41 zadružnikov. V tem letu je seveda društvo najprej kupovalo vino od domačinov, iz seje, 22. avgusta 1910, pa izvemo: *“V dobi od 18. maja do danes se je nakupilo precejšnjo množino kraškega terana od različnih posestnikov v Koludrovici, Saležu i.t.d., nadalje kupilo se je vino od Štefana Starc, Janeza Ukmarja na Proseku in ono v Nefovi pristavi v Grljanu.”* Kontovelski društveniki pa so sklepali kupčije tudi izven meja avstro-ogrskega cesarstva, kot npr. 25. septembra 1909: *“Sklenilo se je vzeti 5-6 hl vina in sicer v Furlaniji.”*

Gostilničar Josip Gerljanc je 31. oktobra 1909 odstopil. 28. septembra 1909 je bil prisoten na seji odbora tudi novi najemnik gostilne Jakob Škabar in je podpisal sledečo pogodbo, ki je veljala leto dni časa z možnostjo podaljška: *“I. Točarina znaša 10 stotink od vsacega litra prodanega vina, v kojem znesku je zapadeno tudi dosedanja odškodnina za usušenje vina. II. Krčmar vdobi polovico čistega dobička od piva bodisi v sodčkih ali pa v steklenicah. III. Pasarete (pokalice), sifoni in kuhinja ostane krčmarju samemu. IV. Za krogle in karte vdobi krčmar deset kron odškodnine na leto. V. Krčmar vdobi za razsvetljavo letnih stoinpetdeset kron. VI. Krčmarju so 2 sobi na razpolago. VII. Kavcija znaša šeststo kron. VIII. Stroške za podaljšanje policijske ure, če je ista potrebna nosi polovico društvo in polovico krčmar.”* Posli pa niso šli novemu gostilničarju ravno najboljše (4. januar 1911): *“Na predlog predsednika Jakoba Štoka dovoljuje se gostilničarju Jakobu Škaber namesto dosedanjih 10 vin. od vsacega litra prodanega vina 12 vin., razun tega pa tudi dosednji prispevek za razsvetljavo in igralne karte v skupnem znesku 150 K. Ti pogoji stopijo v veljavo z dnem, ko bode društvu dana garancija potom vknjižbe zastavke pravici na hišo na Proseku in na dve njegovi ogradi pri Gabrovcu in sicer v varstvo primankljaja na vinu in pivu njemu od društva izrečenemu znesku 1479 Kr. (do 31.12. 1910).”* Leto pozneje (27. oktobra 1912) pa *“sklene se napraviti obračun s krčmarjem ter mu istočasno naložiti, da tekom tekočega leta doplača primankljaj za iztočeno vino”* in (21. januarja 1913) *“gostilničar povabljen k seji se je izjavil in tudi obljubil, da bode do 1. marca t.l. poplačal zaostanek na vinu za leto 1912 v približnem znesku 1400K, v nasprotnem slučaju bi se mu moralo službo odpovedati.”* Ker pa so obljube ostale neizpolnjene, je odbor 9. marca 1913 sklenil: *“Vsi odborniki so jedini s tem, da se krčmarju službo odpove in sicer s 1. aprilom 1913 in to tembolj, ker je z istim imelo dovolj potrpljenja ter se ga je večkrat opominjalo, da poplača zaostanek na neizplačanem vinu v približnem znesku 1400K, česar pa ni storil. (...) Na prošnjo krčmarja, kojega se o tem obvešča, se mu podaljša rok do konca meseca aprila. Zajedno se sklene tudi, da se dolg krčmarjev pokrije s prevzetjem njegovih tirjatev pri gostih, koje pa morajo biti prej odobrene /priznane/ po posameznih dolžnikih z lastnoročnim podpisom.”* Dalje: *“Vsled razpisa v ‘Edinosti’ priglasili so se pismeno Friderik Nabergoj iz Štanjela in Miha Starc ‘Mežnarjev’ glede prevzetja službe društvenega krčmarja. Ker pa prvi, kateri*

je bil z veliko večino glasov izvoljen, ne bi mogel takoj s 1. majem nastopiti službe ampak šele s 1. oktobrom t.l. se sklene, da se sedanjega krčmarja naprosi, da ostane v službi do 15. maja. Poslednji izjavi, da je pripravljen ostati do 31. maja, kar se je tudi odobrilo. Med tem času se mesto krčmarja vnovič razpiše" (26. aprila 1913). 18. novembra 1913 je odbor ponovno pozval bivšega gostilničarja Škabarja na plačilo dolga. Pot odbornikov pa je bila še dolga, 13. aprila 1913 piše v zapisniku: "*Blagajnik poroča, da se od tolikih dolžnikov, katere je društvo prevzelo od bivšega krčmarja Jakoba Škaber nihče ne priglasi niti s polnim niti s delnim plačilom dolga ter stavi predlog, da se isto zopet opominja na njihovo dolžnost in potem toži. Ta predlog je bil tudi formalno sprejet.*" Zgodba pa se je nadaljevala še po prvi svetovni vojni, ko je vdova bivšega gostilničarja prodala dve zemljišči (seja 3. marca 1919 in 1. februarja 1920) in tako delno pokrila večletni dolg. Do 16. decembra 1922 pa zadeva še ni bila zaključena: "*Sklene se, da se vdovo Ivanko Škabar na Proseku obvesti, da do 1. dne marca l. 1923 izplača svoj dolg.*" Komaj leta 1927 je vdova Škabar prodala posestva in tako izplačala dolg. Revščina in boj za preživetje, prepogosta slika naše preteklosti.

Jakobu Škabarju je 1. junija 1913 nasledil novi gostilničar Alojzij Vales, ki je vodil gostilno skoraj enajst let, ko mu je maja 1924 nasledil Ludvik Gruden iz Nabrežine (h. št. 238). Januarja 1932 pa je društveni odbor podpisal pogodbo z Amalijo Devetak vd. Gruden, ki je bila po vsej verjetnosti žena bivšega gostilničarja.

Od samega začetka je društvo gojilo smotre vaške ekonomske rasti in narodne kulturne osveščenosti. "*Ker je pevsko društvo nameravalo prirediti ples 30. junija 1907 in ker je Gosp. društvo v predidoci seji tudi sklenilo ples prirediti istega dne, zategadelj prekliče se v današnji seji prireditev omenjenega plesa v prilog pevskemu društvu Danica*", piše v zapisniku 25. junija 1907. Društvo je bilo torej pripravljeno priskočiti na pomoč vsem kulturnim vaškim organizacijam, tako npr. beremo 17. januarja 1908: "*Novo vstanoljenim tamburaškemu odseku pev. dr. 'Danica' se je dovolilo uporabljati sobo v nadstropju za vaje in druge sestanke in sicer proti plačilu stroškov za razsvetljava in da plača škodo, ktera bi nastala vsled vaj.*" Nedvomno pa je gojilo društvo tudi stike z okoliškimi kulturnimi organizacijami, npr. s tamburaškim zborom iz Barkovelj (nastopil je na Kontovelu 26. januarja 1908) in s "*Svetokrižansko godbo*", ki je igrala v vasi 16. februarja 1908. In zanimivost s seje, 15. julija 1913: "*Ker se bode dne 3/8 t.l. vršila na društvenem dvorišču, oziroma v društveni dvorani tombola 'Zavarovalnice za govejo živino' stavi Anton Škrk predlog, da bi društvo poskrbelo po svojih močeh za olepšanje dvorišča s tem, da bi najelo 2 osebi, katere bi proti primerni odškodnini to delo izvršile ter bili odgovorni za luči in druge predmete, kateri bi služili v dan tombole za razsvetljava in kinč dvorišča.*"

Gospodarsko društvo Kontovel ni oddajalo prostorov le domačim kulturnim skupinam, pač pa tudi trgovcem, ki so razvijali posle v eni izmed sob prostorne hiše *Pri pilju*, št. 152. Marca 1909 *“določilo se je najemnino 20K na mesec in stroške kateri bodo nastali za predrugačenje vprašane sobe za trgovske svrhe nosi najemnik sam. Pogodba se sklene na pet let.”* Prvi trgovec v društvu je bil Ivan Petelin, ker pa ni *“Petelin štacunar”* izplačal vseh dolgov, je odbor sklenil primerno pravno postopati s pomočjo odv. Gregorina. Decembra istega leta : *“G. trgovcu Meden-u, kateri se je izrazil, da bi rad prevzel v najem prostor v pritličju, izpraznjenem po Ivanu Petelinu, nadalje sobo v nadstropju sklenilo se je dati v najem za ceno 30 K mesečno. V tej najemnini je všteta tudi odškodnina za razsvetljava.”* Po Ivanu Petelinu je iste prostore prevzel v najem Anton Fabčič, ki je bil dolgo let v društvenih prostorih. Zanimivost, 21. septembra 1919: *“Antonu Fabčiču najemniku sobe in kuhinje v nadstropju se pismeno opozori da odstrani v podstrešju vse one predmete, kateri bi v slučaju kakega požarja ogenj pospeševali; ravno tako mora isti odstraniti kokoši, katerega delajo nesnago ter s tem pod poškodejejo.”* Domače živali v društvu pa niso bile novost: *“Krčmarju Jakobu Škabar se dovoljuje, da sme na dvorišču in sicer za dvorano postaviti svinjak”* (11. junij 1912).

Tik pred prvo svetovno vojno je vaško skupnost globoko pretresel načrt šolskih oblasti, da se ustanovi v vasi italijanski otroški vrtec. Seja, 31. julija 1911: *“Navzoči: predsednik, tajnik, blagajnik ter nečlan društva Matija Štoka in Martin Čebul (organist, ki je s Kranjskega prišel na Kontovel leta 1904), katera sta bila povabljeni v svrhu posvetovanja radi protiakcije proti nameravani otvoritvi italijanskega otroškega vrtca na Kontovelu. Z ozirom na to, da bi bil tak otroški vrtec v veliko škodo, nadalje upošteva zelo pičle dohodke, katere ima društvo od svoje dvorane, izjavili so se navzoči odborniki, da bi društvo bilo pripravljeno dati dvorano na razpolago, ako bi se mogel ustanoviti slov. otroški vrtec. Sklenilo se je sklicati polnoštevilno sejo, v katerej naj bi se sestavilo pogoje za oddajo dvorane.”* Slednja seja se je vršila 8. avgusta, najem dvorane pa naj bi znašal mesečnih 30 kron. Zaradi tako perečega problema se je odbor sestal še 12. septembra: *“Ker je bila na dnevnem redu točka o določenju najemnine za dvorano, v katerej se ima ustanoviti otroški vrtec, je bil k tej seji povabljen tudi gosp. župnik kontoveljski. Na predgovor gosp. župnika Košir-ja, kateri je v kratkih pa prepričevalnih potezah opisal zatiranje Slovencev potom ustanovitve italijanskih oziroma nemških šol za potujčevanje slovenskih otrok ter pokazal na zle posledice takih potujčevalnic v narodnem in gospodarskem oziru, prešlo se je na dnevni red ter začelo pretresovati vprašanje prostorov oziroma določitev najnižje najemnine, katero naj bi šolska družba ‘Slovenska Straža’ plačevala društvu od dvorane. Z ozirom na to, da je glavno vodstvo ‘Slovenske straže’ v svoji seji dne 5. septembra 1911 sklenilo, da napravi na Kontovelju otroški vrtec pod pogojem, da se za to potrebni prostori vdobijo po zelo nizki ceni, nadalje ker so se pri seji dne 8.VIII t.l. dani pogoji zdeli g. župniku pretirani in nevspremljivi, odločilo se je po dolgem razmišljanju, da se*

dne 24.9. skliče izvanreden občni zbor, pri katerem se bode končno veljavno pogoji in določila najemnino, za katero se bodo oddali prostori goriimenovani družbi v svrhu ustanovitve nujno potrebnega otroškega vrtca.” Ni nam znano, kako se je štrana razmotala, lahko pa sklepamo, da je bil problem že nekaj let zelo pereč. Tako namreč piše Edinost, 13. februarja 1900, potem ko je bil na Kontovelu (11. februarja) shod političnega društva Edinost in je dr. Otokar Ribař govoril o načrtih nekaterih politikov mestnega sveta “da ustanovijo v okolici otroške vrtce in potrošijo za to tisoče in tisoče. Nedavno se je nekdo čudil v samem ‘Piccolu’, kako je to, da mestni svēt toliko troši za otroške vrtce v okolici, ko za otroške vrtce v mestu samem ne da niti novčiča. Če bi otroški vrtci bili res tako potrebni, bi jih napravili tudi za mesto. A mestni svēt ne skrbi za reveže v mestu. Ti so zvečine itak že Italijani. V okolici torej ne ustanavljajo otroških vrtcev za to, ker jim je na srcu blagor prebivalstva, ampak zato, da napravijo iz okoličanskih otrok Italijane. Mestni reveži pa naj le ostanejo neumni, da jih bo gospoda laže izkoriščala.”

Na občnem zboru, 5. marca 1911, je bilo ob pol petih popoldne prisotnih 31 članov društva, ki so po poročilih odbornikov volili nov odbor, med kandidati pa ni bilo ustanovitelja Jake Štoke. Predsednik je postal Jakob Regent (*Filipov*), podpredsednik Ivan Danev (*Pekou*), tajnik Anton Starc (*spud Frneda*), blagajnik Anton Škrk in odbornik Josip Štoka (*starejši*). Leto kasneje (31. marca 1912), na občnem zboru za leto 1911, je dvaintrideset zadružnikov izvolilo v načelništvo društva Jakoba Regenta, Josipa Regenta pok. Štefana (h. št. 18), Antona Starca od Boštjana (h. št. 167), Antona Škrka pok. Martina (h. št. 141) in Jakoba Štoka od Simona (h. št. 119), ki so si odnosno takole razdelili funkcije (3. aprila 1912): predsednik, podpredsednik, tajnik, blagajnik in odbornik. Prva zahtevnejša preiskušnja novega odbora je bil izredni občni zbor, 30. junija 1912. “Predsednik Jakob Regent otvori po kratkem pozdravu občni zbor ob 5 1/2 uri popoldnen konstatira sklepčnost istega, ker je navzočih 35 članov. V svojem govoru pojasnjuje namen tega zborovanja, katero je prvo take vrste tekom obstanka društva. (...) Ker je na dnevnem redu edinole pomnožitev deležne glavnice priporoča predsednik zborovalcem, da naj ne stavijo predlogov, ki niso v tesni zvezi s predmetom dnevnega reda ter poda besedo blagajniku Antonu Škrk. Blagajnik opisuje zgodovino društva, poroča o premoženjskih razmerah istega v času, ko se isto še ni nahajalo v svojih prostorih ter preide tudi na razloge, kateri so tedanji odbor privedli do sklepa, da se je pogodil za prostore, v katerih se društvo danes nahaja. Ker pa posojilo v znesku 17.000 K, katero je društvo v ta namen najelo pri ‘Mestni hranilnici’ ni zadostovalo, je društvo povodom pristopa ‘Zvezi slovenskih zadrug’ v Ljubljani naprosilo za nadaljno posojilo v znesku 7.000 K ter s tem pokrilo kupno svoto hiše po 26.000 K. Govornik poudarja, da se promet društva sicer vidno pomnožuje ali kljub temu ne more društvo zmagovati tako velikih bremen. Razun obresti od izposojil ima društvo mnogo stroškov za hišne poprave, za nabavo inventarja itd.; iz tega sledi, da se mora društvo poslužiti drugih pomožnih

sredstev, ako hoče priti do svojega pravega cilja ter tudi v bodoče v polnem obsegu služiti namenu, za katerega je bilo ustanovljeno in ako noče, da bode ves dose-danji trud zamanj. To je napotilo odbor k sklepu, da se člani obvežejo vplačati po 4 nadaljne deleže po 20 K pod pogojem, da se vplačana deležna glavnica porabi za odplačevanje nevknjiženih dolgov. Tozadevni predlog, stavljen na glasovanje je bil enoglasno sprejet in obveznico je takoj podpisalo 38 članov.”

Po poletnih mesecih, med katerimi se je odbor sestal dvakrat, je 15. oktobra prizadela društvo vest nepričakovane smrti predsednika Jakoba Regenta (na pogrebu so ubrano sodelovali vsi odborniki) in namestnik pokojnika je postal Josip Regent. Predsedniško mesto je Regentu potrdil redni občni zbor, 13. aprila 1913. Iz slednjega lahko beremo v zapisniku zelo zanimivo tajniško poročilo Antona Starca: “Akoravno je bil promet v pretečenem letu zadovoljiv, vendar niso redni dohodki zadoščali za vse potrebščine za pravilno in uspešno obratovanje ter izvršitev potrebnih preured v društvenih prostorih, član, kateri se predstavi početek in z velikimi denarnimi težkočami spojeni razvoj društva do danes, ne more pač izrekati krive obsodbe o društvenem poslovanju in to tem manje, ker večji del istega se isto nadaljuje z izposojenim denarjem. Vkljub vsem tem težavam društvo napreduje, sicer počasi, pa sigurno. (...) Z vprašanjem o pomnoženju deležne glavnice se je odbor uže prejšnja leta bavil, ker je bilo tudi nujna potreba. Ker pa niso bili neka-teri člani za to akcijo razpoloženi, je odbor proti svoji volji rešitev tega vprašanja zavlačeval in se je šele na tozadevni pritisk ‘Zveze’ odločil in sklical dne 30/6 v ta namen izvanredni občni zbor, na katerem se je vsprejel predlog, da se udje obve-žejo vplačati nadaljne 4 deleže po 20 K na leto. Akoravno je tozadevno obveznico podpisalo 38 članov, to je dvetretjinska večina, vendar je bilo do 31.12.1912 vplačanih deležev v skupnem znesku samo 610K. Vsakemu, boljše rečeno marsi-komu je to občutno breme, ali veliko občutnejše je društvo plačevati ogromne obresti od nevknjiženih dolgov in to tem bolje, ker za to posojilo ne jamči toliko društvo, temveč posamezni člani, kateri bi morali v slučaju pritiska upnika tudi plačati. Ker bodo imeli udje od vplačanih zneskov dobiček s tem, da se bodo društvu manjšale obresti, katere se do sedaj vrtijo okolu 1400K na leto, upamo, da bode vsak izvršil dano obljubo ter s tem utrdil podlago društva, katero ima tudi bodočnost. Na ta način bi društvo na leto odplačalo preko 1200K nevknjiženega dolga, z denarjem prihranjenim na obrestih bi uredilo marsikaj neobhodno po-trebnega. V 4 letih bi bili nevknjiženi dolgovi popolnoma pokriti; pri čemer je treba pripomniti, da vknjiženi dolgovi pri Mestni hranilnici ne delajo take preglavice. Meseca oktobra je bilo društvo z okrožnico Zveze pozvano, da mora odplačati 40% dolga ter zažugalo v nasprotnem slučaju s tožbo, s katero bi iztirjalo celi znesek, kar bi napravilo posameznim članim veliko večje sitnosti, kakor deleži po 20K. Odbor je bil v zadregi ter znesku od vplačanih deležev dodal še 490K ter odposlal ‘Zvezi’ 1000K z obljubo, da bode skušal čimprej odplačati zahtevani del glavnice t.j. 2200K. Pri Mestni hranilnici je znašal prometni dolg 17000K, danes se je isti

zmanjšal za 1600K; društvo je torej odplačalo 1400K in ako kevažnjemo tirjatve društva v znesku po 2871K, moram priznati napredek. Lansko leto se je prodalo 251 hl vina, t.j. 12 hl manje od predlanskega leta, čemur se pa ob splošnem pomanjkanju denarja ni čuditi.”

Junija 1914 je počilo v Sarajevu. Dvignila se je vojna svetovnih razsežnosti, zajela je Evropo, Azijo in Afriko. Terjala je dvajset milijonov žrtev. Po štirih letih je z njo izginil stari svet, novi pa se je šele rojeval v sovraštvu. Krvava reka nesmisla je oplazila tudi naše kraje, katerim je bila usojena Soška fronta. Slovenski, hrvaški, bosanski in češki polki so branili dom pred italijanskim imperializmom. In po pariški mirovni konferenci ter podpisu rapalske pogodbe (nov. 1920) so postali naši primorski kraji del Kraljevine Italije, ki si je kaj kmalu snela masko demokracije in z vso jezo udarila po slovenstvu. Že 13. julija 1920 so plameni goltali naš Narodni dom in kazali Evropi prve upornike fašizma.

Čas prve svetovne vojne. 6. oktobra 1914: *“Kar se tiče pa nabave vina se sklene, da se z ozirom na kritične vojne razmere in z istimi istočasno spojeno slabo kupčijo in zmanjšani promet vkupi skupaj kakih 30 hl vina, t.j. črnega in novega.”* *“Ker je od 13 odbornikov 7 vpoklicanih pod orožje, se zbere 4 odbornikov k seji in sicer: Josip Regent, preds., Anton Starc, tajnik, odborniki Jakob Štoka od Simona, Anton Starc pok. Josipa (...)”*, je pisalo v zapisniku pred sejo, 14. marca 1915. Po vsej verjetnosti so bili poklicani na bojno polje sledeči odborniki: Anton Škrk pok. Martina (št. 141), Ivan Danev pok. Jakoba (št. 107), Dragotin Danev pok. Matije (št. 63), Dragotin Danev pok. Jakoba (št. 91), Andrej Danev pok. Matije (št. 63), Štefan Danev pok. Antona (št. 23), Franc Pertot pok. Matije (št. 84). Hud udarec za društvo, predvsem pa za življenje kmečkega in ribiškega Kontovela. Bližnja fronta pa ni trpinčila samo vojakov. 9. septembra 1917: *“Sklenilo se je da v gostilni ne more se beguncev deržati in to vsled obrti”* in *“sklenilo se je da v špagertu ni mogoče in se ne sme tujim osebam kruh peči.”*

Na občnem zboru, 23. maja 1915, so člani volili odbor za triletni mandat zaradi spremembe statuta (1914). V načelnništvo so bili izvoljeni predsednik Tomaž Starc (št. 55), podpredsednik Josip Štoka (št. 175), tajnik Anton Starc (št. 76), blagajnik Josip Regent (št. 18) in odbornik Boštjan Starc (št. 160). Neposredna bližina vasi krvavi Soški fronti je imela tudi za društveno gostilno posledice. Seja, 13. oktobra 1915: *“Sklenilo se je da se pokliče mizarja koji bode cenil in konštatal škodo napravljeno od vojakov koji so imeli v dvorani 20 konj in stim povzročili škodo katera bi se mogla poravnati, prošnja naj bi se napravila na ‘Etapen Comando’ da bi isto po možnosti društvu odškodovalo škodo povzročeno po Dragoncih Reg. št. 5.”* Ker pa ni bilo pozitivnega odgovora, je odbor vlagal prošnje še na ostale organe slavnega vojaštva podložnega Dunaju. Odgovor je prišel v času, ko je bila avstroogrška monarhija le spomin. *“Dne 1. septembra 1921 je prišla na lice mesta komisija za cenitev škode na poslopju in inventarju, povzročene*

vsled zasedbe društvenih prostorov po bivših c. in kr. četah. Komisija je ugotovila, da poškodbe se ujemajo s podatki v cenitvenem zapisniku, kojega je društvo predložilo pristojni oblasti." 14. avgusta 1922: "Blagajnik Simon Danev poroča, da je društvo prejelo plačilni nalog za vojno odškodnino v znesku Lir 11.350,50 kateri je bil uže dvignjen. Znesek Lir 11.000 je predsednik Karl Danev vložil v Banca Commerciale Triestina."

V vojnem času sta se vršila še dva občna zbora, 20. februarja 1916 in 18. marca 1917, ko je bilo prisotnih le štirinajst od skupnih 62 zadružnikov. Vojne pa ni bilo še konca in tudi tragedij ne. Seja, 28. maja 1917: "Z ozirom na nevarnost, katera preti društveni imovini vsled sovražne invazije, smatra odbor potrebnim, da v slučaju evakuacije in v varstvo društvenega premoženja ukrene kakor sledi: 1) blagajniški prebitki naj se kakor doslej tudi v bodoče pošiljajo Zvezi slov. zadrug v Ljubljani v pokritje dolga; 2) za rešitev blagajne, društvenih knjig in spisov so poleg blagajnika soodgovorni tudi odborniki načelstva Tomaž Starc in Ivan Starc. V slučaju odsotnosti blagajnika sta ta dva obvezana podati se v kritičnem momentu v stanovanje blagajnika ter rešiti blagajno ter društvene knjige in spise, ako niso bili omenjeni predmeti uže po blagajniku samem rešeni. Oni, kateri prevzame imenovano imovino naj potom listka obvesti druge. V vsakem slučaju so vsi trije obvezani, da se pred odhodom iz vasi do dobrega prepričajo, da je bila blagajna in drugo pravilno pospravljeno in rešeno. Samoumevno je, da se dotični, kateri je te reči prevzel, bodisi potom časopisa ali na drugi način, prijavita ter naznani drugim odbornikom načelnštva svoje novo bivališče." Trdi časi pa so kljub vsemu prizanesli Kontovalcem. Seje odbora so v vojnem času redke, se pa nadaljujejo, vendar se sklepi nanašajo le na redno delovanje društvenega življenja.

Zadružniki so izvolili na občnem zboru, 3. marca 1918, predsednika Tomaža Starca (št. 55), podpredsednika Josipa Štoka (št. 175), tajnika Antona Starca (Prosek, 303) in odbornika Boštjana Starca (št. 160). Tajnik pa je 23. marca 1919, na občnem zboru za leto 1918, po koncu strašne svetovne vojne, tako podal poročilo: "Cenjeni člani! Izmed vseh sestankov, kar jih je imelo naše društvo tekom svojega 18 letnega obstoja, je razun posvetovanja, ki se je vršilo dne 23. septembra 1900 in katerega predmet je bil ustanovitev društva, današnji občni zbor najvažnejši in to ne samo radi ugodnega gmotnega položaja, v katerem se društvo danes nahaja, ampak tudi zbog zadoščenja za one može, kateri so društvo ustanovili in neumorno neustrašeno delovali vkljub vsem poslovnim in financijelnim težkočam za razvoj, povzdigo in utrditev zadruge do onega moralnega in gmotnega vrhunca, na katerem danes ista ponosno stoji. Žal, da ni bilo vsem tem možem usojeno, da bi na lastne oči videli in se z nami radovali nad vspehom svojega, s tako skromnimi sredstvi zapričetege dela. Nekateri izmed njih so odšli v boljše življenje in mi se jim ne moremo danes primerno zahvaliti za njihov trud, pač pa jim iz dna srca privoščamo večni mir in sladko spanje v grobeh. (...) Promet v letu 1918 je bil dovoljen. Iztočilo se je 183.52 hl vina in 11 hl piva. (...) Vkljub vojnim razmeram bi

bil promet lahko živahnejši, da niso bili obratni prostori po raznih četah zasedeni, pri čemer ne zadene krivda nikogar, ker je moralo povsod veljati geslo 'Muss'. Prometne razmere so se z nastopom premirja izdatno izboljšale, kar je pripisovati polagoma nastopajočemu nakupu živil in boljši postrežbi v gostilni in drugič ker ima društvo sedaj več prostorov na razpolago. Gmotni položaj zadruga: Da si napravimo jasno sliko o gmotnem položaju zadruga v preteklosti in sedanjosti vzemimo v roko poročilo za upravno dobo od 28.10.1900 do 28.2.1901, iz katerega je razvidno, da je ob početku pristopilo 45 zadružnikov, ki so plačali (...) skupaj 1092 K. Razun tega je društvo najelo posojilo v znesku 400 K. Skupna denarna sredstva, s katerimi je zadruga razpolagala ob otvoritvi društvene krčme so znašala borno svotico 1492 K (...) in kljub temu je v tej kratki poslovni dobi (...) še čistega dobička 480 K 57. (...) Primerjaje prvo poročilo z današnjim rač. zaključkom pridem do rezultata da so tedaj deleži znašali 900 K danes 2032 K 56, blagajniško stanje v začetku 1092 K, 31.12.1918 pa 3916 K 24, inventar 260 K danes 371 K. Rezervni sklad 192 K danes 12.489 K 85, čisti dobiček 480 K 57 danes 12.259 K 84. Po petem letu obstoja društva, katero je od leta do leta vidno napredovalo se je tedanji odbor po zrelem premišljevanju odločil, da kupi lastno hišo in s tem uvrsti zaupanje pri zadružnikih v gotovo in boljšo bodočnost. (...) Mestna hranilnica in posojilnica v Ljubljani je z ozirom na dopis Gospodarskega društva z dne 12.10.1906 s pismom z dne 15. oktobra i.l. dovolila društvu posojilo v znesku 17.000 K. Razun tega je društvo pozneje najelo pri Zvezi slovenskih zadrug v Ljubljani posojilo v znesku 8.000 K na oseben kredit zadružnikov, kateri znesek je porabilo za pokritje različnih malih a nadležnih dolgov. Na ta način je sicer društvo prišlo do lastnih prostorov, a težkoče, katere so se od leta do leta pojavljale pri odplačevanju določenih obrokov, obrestij in t.d. so nalagale odboru celo kopo mučnih skrbi in preglavic in to tembolj, ker so se tudi v notranjem društvenem poslovanju pojavljale razne ovire, radi katerih odbor ni mogel vršiti prevzetih dolžnostij. V tem kritičnem in trajajočem položaju je odbor po nalogu Zveze slov. zadrug v Ljubljani sklenil pomnožitev deležne glavnice. (...) Vztrajnosti odbora, kateri ni obupaval, ampak upal na boljše čase ter trdnemu sklepu večine članov, da hočejo na vsak način rešiti društvo propada, se je zahvaliti, da je zadruga čedalje napredovala ter se polagoma iznebila najprej nevknjiženih in raditega za člane najbolj sitnih dolgov pri Zvezi in naposled tudi onih pri Mestni hranilnici ljubljanski, pri katerej je bil zadnji obrok plačan meseca novembra. (...) Za koliko je društvo napredovalo od l. 1906 naprej, ko si omislimo lastne prostore je razvidno iz sledečih števil. Leta 1906: deleži 1143.56 K in danes 2032.56 K, rezervni sklad 5320.64 K in danes 12.489,85 K, blagajniški prebitek 1464.25 in danes 3916.34, čisti dobiček 1255.56 K in danes 12.259,84 K. Iz teh primerkov je razviden razvoj podjetja, ki je bilo zaznamovano s tako skromnimi sredstvi in ki je po 18 letnemu obstoju doseglo tak uspeh, s kakoršnim se more ponašati malokatero enako podjetje v tržaški okolici. (...) Zadružnikom pa, ki so vstrajali in društvo

moralno in gmotno podpirali naj bode v zadoščenje, da so postali lastni gospodarji v lastnem domu, katerega hočejo pomlajenega in spopolnjenega zapustiti svojim potomcem.”

Po vojni so društveniki prenovili in razširili prostore gostilne. *“Z ozirom na ugodne gmotne razmere društva se sklene, da se bodo od sedaj naprej blagajniški prebitki porabljali za preureditev in popravilo zadružnih prostorov, kateri so vsled nastanitve vojaštva poškodovani (5. januarja 1919)” in (6. julija 1919) “ker so vsi prti obrabljeni in ker se bodo postavile mize tudi v sobi, katera je bila do sedaj izključena iz gostilniškega obrata, se sklene nakupiti potrebno število prtov.”* Po nadaljnjih zapisih je obnova te sobe zahtevala 411,93 Lir. Avgusta istega leta *“na predlog mnogih odbornikov se je sklenilo izvršiti razne in nujne poprave v zadružnih prostorih in sicer: obnovev verande, pobeljenje vseh prostorov pritličju izvzemivši gledališko dvorano, ki je še zmeraj zasedena po vojaštvu in za koje prenovitev bi trebalo večjo svoto denarja.”* Na seji, 21. septembra 1919: *“Blagajnik poroča o dohodkih in izdatkih za mesec junij, julij in avgust, nadalje sporoča o izdatkih za popravila v hiši, kateri znašajo skupno svoto 3000 Lir s pristavkom, da bode za dovršitev projektiranih del potreben nadaljni v povprečnem znesku 1000 Lir. (...) Odobritev nadaljnih računov glede popravil se pridrži čas, ko bodo dela dovršena.”* Potem pa še seja, 13. junija 1920: *“Blagajnik naznani, da izkazuje blagajna precejšen prebitek, katerega društvo lahko porabi za izvršbo potrebnih del. Raditega se enoglasno sklene, da se popravijo vhodna železna vrata na dvorišče ter napravi zid iz betona ob strani Starčeve njive, na katero padajo kroglice in drugi predmeti.”*

Potem ko je v letu 1911 Jaka Štoka zapustil delovanje v vodstvenih organih društva, je odbor (29. decembra 1920) sklenil, *“da se Antona Starc pok. Petra po domače ‘Cjakov’ sprejme kot rednega člana društva namesto dosedanjega člana in večletnega predsednika g. Jakoba Štoka, kateri je pismeno naznanil izstop iz društva s prošnjo, da se njegov delež z vsemi dolžnostmi in pravicami prepiše na ime Antona Starc.”* Dve leti pozneje se je odbor spomnil (13. septembra 1922) preminulega Jake Štoke: *“Z ozirom na to, da je naš bivši večletni predsednik in ustanovitelj društva g. Jakob Štoka bivajoč sedaj v Trstu pred kratkim umrl, se hoče društvo njemu vdolžiti za vse dobrote moralne in materialne na način, da podari ravnokar ustanovljenemu ‘Šolskemu društvu’ znesek Lir 100 na mesto venca na grob pok. Štoke.”*

Fašistični teror. Zapisnik društva 8. septembra 1921: *“Radi nujnosti dnevnega reda se je vršila seja dne 8. septembra zvečer, pri kateri so bili navzoči predsednik Karl Danev, podpredsednik Anton Starc, tajnik Anton Starc, blagajnik Simon Danev in odbornik Anton Starc. Vsled zločinskih požigov po fašistih, kateri so se pričeli ponavljati s požigom Narodnega doma pri Sv. Ivanu - Trst in sokolski telovadnici pri Konsumnem društvu v Rojanu se je odborniku Antonu Starc naložilo, da*

se informira v kaki zavarovalnici, katera bi po ugodnejših pogojih sprejela zavarovanje društvenega poslojja proti zločinskimi požigi ter mu objednem priporočalo, da o zadevi čimprej obvesti odbor." 11. septembra 1921: "Predsednik otvori sejo ter pozove odbornika Antona Starc, da poroča o zadevi zavarovanja in imenovanju zavarovalnice, pri kateri naj bi se društvo zavarovalo proti političnim požigom in poškodovanju društvenega imetja. Anton Starc poroča, da se je informiral pri neki zavarovalnici, katera ima sedaj sedež na Velikem trgu v Trstu in o kateri ne ve imena, da pa nima natančnih pojasnil nego to, da zavaruje dotična zavarovalnica proti zavarovalnini 15 od tisoč in sicer za dobo 6 mesecev. Dostavi tudi, da natančnih pogojev ni mogel doznati, ker je bil istega dne, ko je bil on pri označeni banki, glavni uradnik odsoten. Poizvedovaje v Narodnem domu v Barkovljah in drugod je izvedel, da se je Narodni dom v Barkovljah zavaroval pri zavodu 'Fondiaria' oziroma Vzajemna zavarovalnica, istotako Gospodarsko društvo v Trebčah. Na podlagi teh informacij in vsled okrožnice poslednje imenovanega zavoda 'Fondiaria' z dne 10. septembra 1921 se po daljšem posvetovanju sklene zavarovati društveno poslojje pri zavodu 'Fondiaria' oz. Vzajemna zavarovalnica čigar inšpektorat se nahaja v Barkovljah za skupni znesek 120.000 Lir, koji znesek odpade 45.000 Lir na hišo ob cesti, 45.000 Lir na dvorano, 20.000 Lir na preddvorano, 5.000 Lir na inventar in 5.000 Lir na vino v kleti. Ker je pristopna izjava dotičnega zavoda pri rokah se isto tako podpiše ter izroči isto odborniku Antonu Starc, z nalogom da takoj naslednjega dne plača predpisano zavarovalnino, katera znaša po 7 Lir od 1000 za dobo šestih mesecev Lir 840. Glede na stopnjevanje zatiranja slovenstva je odbor sklenil, da se 17. marca 1922 zvarovanje podaljša za nadaljnjih šest mesecev." Kar nekajkrat je odbor zavarovanje tudi podaljšal. In 20. junija 1921: "Sklene se napraviti tablo z napisom Društvena gostilna, Trattoria sociale, ker to odločno zahteva finančna oblast."

Na občnem zboru, 3. aprila 1921, je tajnik obvestil člane, da je društvo v letu 1920 nakupilo 286.82 hl vina, prodalo 17 hl piva in da je čistega dobička 790 lir. Na krmilu društva so bili (izvoljeni leta 1920) Karl Danev pok. Matije (63), predsednik, Simon Danev pok. Jakoba (91), podpredsednik, Anton Starc pok. Boštjana (167), tajnik, Anton Starc pok. Josipa (303), blagajnik in Anton Starc pok. Mihe (76), odbornik. Odbor se je na občnem zboru, 9. aprila 1922, le malo spremenil: Karl Danev je ostal predsednik, podpredsednik je postal Anton Starc pok. Josipa, blagajnik Simon Danev, tajnik Anton Starc pok. Boštjana in odbornik Anton Škerk pok. Martina. Ta odbor je zgledno vodil društvo, vsaj do druge polovice dvajsetih let. Odlikovala sta ga resnost in odločnost. Seja, 12. aprila 1921: "Ker se je v tekočem letu zapazilo, da so bili štirje hrasti na zemljišču 'V Dolu' ukradeni se razpiše nagrada v znesku 100 Lir dotičnemu, kateri bi naznanil tatu. Če je izvohani tat obenem ud društva, vdobi ovajalec 200 Lir nagrade. Če bi se izvedelo tudi v nedoglednem času, da je kak ud društva vedel za tatu in ga ni naznanil, bode dotični ud takoj izključen."

Dohodki pa so tako dobro uspevali, da je društvo pogosteje posojalo denar. Iz zapisnika občnega zbora, 2. aprila 1923: *“Morebitna posojila naj se dovoljujejo pod sledečimi pogoji: a) predujem ali posojilo - v kolikor to dovoljujejo razpoložljiva sredstva - se dovoli članom v skrajni sili in sicer v znesku, ki ne presega dvakratnega zneska vplačanih deležev brez poroštva, za večje zneske pa proti menjici ali dolžnemu pismu; b) vsako posojilo je neglede na svoto izvzeto obresti za rok treh mesecev. V slučaju, da dolžnik ne more povrniti posojila po preteku 3 mesecev, sme zadruga zahtevati nizke obresti ter se pri odjemanju istih ozirati na gmotni položaj izposojevalca.”* Društvo pa ni nikoli pozabilo na kulturno rast vasi. Prišlo je na roko novoustanovljenemu Ljudskemu odru leta 1919, pet let pozneje: *“Članu pevskega društva Lipetu Danev, katerega je društvo k seji povabilo, se sporoča, da bode Gospodarsko društvo cenilo delovanje društva na kulturnem polju, ako bode isto vstrajalo in vršilo dolžnosti, katere si je nadelo ter bode po možnosti šlo na razne načine na roko; seveda mora gospodarsko društvo (...) videti vspehe, ker le v tem slučaju bode zamogel odbor društva staviti na občnih zborih primerne predloge v prid pevskega društva. (16. avgusta 1924)”*. Vsa domača društva so prirejala predstave, razna srečanja in ples v društveni dvorani; tudi gostovanja tujih društev so se kar vrstila. Po pisnem odgovoru odbora Šentjakobski čitalnici (5. maja 1925) izvemo, *“da ima naša dvorana naslednje dimenzije: dolgost (ne vštevši oder) 16m, 10m široka in 6m visoka; pročelje odra znaša 6m, širina 5m, visočina 4.50m in globočina 4m. Oder je opremljen s 6 platnenimi kulisami, ki so v dobrem stanju in ki predstavljajo gozd in sobe. Dvorana je imela pred vojno acetilensko razsvetljavo. Vojna je uničila aparat, a na vzpostavlo novega ni misliti, ker pričakujemo, da bomo imeli v najkrajšem času električno razsvetljavo. Žal, da Vam ne moremo svetovati, katero društvo bi bilo pripravljeno prevzeti zaščito; pod katero bi Vi eventuelno gostovali in sicer iz razloga, ker nam krajevna varnostna oblast ne privoščí (razun plesa) nikake kulturne prireditve.”* Kulturni genocid.

Prvemu zapisniku Gospodarskega društva Kontovel obrnemo zadnjo stran leta 1925. Odslej je potovanje po zgodovini kontovelskega društva nekoliko težje, ker se je izgubilo veliko dokumentov in zapisnikov. V pomoč so nam le skope revizorske knjige, tu pa tam kaka pogodba z gostilničarji ali redke kopije važnejših zapisov. Našo pot po stopinjah društva bo tako zaključilo prvo povojno obdobje, ko so pisni viri vse redkejši. Morda pa bo ta zapis prava spodbuda k brskanju po zaprašenih podstrešjih ...

Neznosni pritisk fašistične drhali je hromil plemenite smotre Gospodarskega društva, kljub vsemu pa je odbor nadaljeval po svoji poti in čim pokončneje izpolnjeval zastavljene cilje. 21. marca 1927: *“Na predlog predsednika se enoglasno sklene, da kupi društvo 200 hruškovih dreves, katere bi se potem brezplačno*

razdelilo med člane. Ta naloga se je poverila predsedniku, kateri bode uže jutri šel v Conegliano v Furlaniji." In 9. maja 1928: "V smislu sklepa storjenega na letošnjem občnem zboru določi odbor, da se razdeli med člane nekaj žvepla in modre galice po nižani ceni. Člani se razdelijo v dve kategoriji: (...) kateri so vplačali po en delež in (...) kateri so vplačali po več deležev. Člani z enim deležem bodo dobili po 20 kg. žvepla in po 5 kg. modre galice; člani z več deleži bodo dobili po 30 kg. žvepla in 10 kg. modre galice." Že v prvi polovici leta 1925, ali morda še prej, se je odbor zanimal za "inštalacijo električne luči v društvene prostore". 28. oktobra 1928: "Predsednik otvorivši sejo poroča o uspehih njegovega prizadevanja pri Upravi za plinovo in električno razsvetlavo za spojitve obratnih prostorov z glavno električno napeljavo. On poroča, da morajo oni naročniki električne razsvetljave, kateri prebivajo ob glavni cesti, prispevati za podaljšanje električne napeljave do svojih hiš. Predsednik predloži tudi seznam naročnikov, kateri so voljni prispevati za zgradbo spojne napeljave, katera bi stala po načrtu imenovane Uprave Lir 1800. Ker je uvedba električne razsvetljave v društvenih prostorih nujno potrebna, se enoglasno sklene, da društvo položi znesek Lir 1800 ter da zahteva, da se delo takoj izvrši."

Revizor Zadružne zveze v Trstu Miran Kajin je 11. februarja 1925 pregledal delovanje društva in med drugim zapisal: "Zadružna gostilna predstavlja zelo rentabilno podjetje. O tem pričajo precej veliki vsakoletni prebitki. Vsled tega in tudi vsled previdnega gospodarja si je društvo nabralo lep rezervni sklad od celih 39.000 lir. Zadruga sploh nima tujega imetja, niti vinarja dolga. Rezervni sklad je naložen v inventariju, a deloma v gotovem denarju. Inventarja je po bilanci 1924 okroglo 20.500 lir. Moremo pa računati, da je vsaj trikrat toliko vreden. Potem znaša čisto zadružno premoženje najmanj 80.000 lir. Stanje je zelo dobro." In dve leti pozneje (11. februarja 1927): "Poslovanje leta 1926 je bilo pasivno. To je povzročila v prvem redu izguba na vinu (davki), ki ste ga dosti krat prodajali pod ceno a v drugi vrsti razna popravila, kot napeljava vode, električne razsvetljave idr. (...) Vkljub temu pa je stanje še vedno popolnoma varno in dobro." Prav tako kot leta 1925 je Gospodarsko društvo štel 58 članov.

"Seduta del 29.11 1930: (...) Il Presidente annuncia di aver ricevuto una lettera del segretario del Fascio locale de tenir le sedute in lingua italiana."

Na rednem občnem zboru, 18. marca 1934, so člani med drugim vzeli resno v pretres združitve s Konzumnim in posojilnim društvom na Kontovelu, št. 97 (nastalo je leta 1906). Dokončno odločitev so prenesli na izredni občni zbor, 26. marca 1934, in soglasno volili za združitev (in odkup) s konzumnim društvom. Ob tem pa so potrdili nov statut. V odbor so bili na volitvah ponovno izvoljeni Anton Daneu pok. Blaža, Ferdinand Daneu pok. Andreja, Tomaž Starc pok. Antona, Simon Daneu pok. Jakoba, Anton Škerk pok. Martina; v nadzorni odbor Andrej Starc živ. Antona, Josip Štoka pok. Josipa, Andrej Daneu pok. Mateja; v nadomestni nadzorni

odbor Ernest Daneu pok. Kristjana in Ivan Daneu pok. Franca. Takrat je zadruga združevala 54 članov, na občnem zboru pa jih je bilo prisotnih 36. Zaradi dolgov in slabega vodenja društva je namreč septembra 1933 poslala stanovska fašistična oblast pismo Konzumnemu in posojilnemu društvu na Kontovelu in razpustila odbor ter mu dodelila komisarsko upravo. Maja 1935 je Gospodarsko društvo sklenilo pogodbo z lastnikom prostorov na Kontovelu, št. 97, Josipom Guličem, ki je postal najemnik Gospodarskega društva, ker je to odkupilo dovoljenje za gostilniško obratovanje. Po vsej verjetnosti je Josip Gulič neprekinjeno vodil gostilno vse do leta 1948, ko je Gospodarsko društvo obvestilo civilno policijo na Proseku, *“da 16. januarja 1948 se zapre gostilna, podružnica gospodarskega društva Kontovel št. 97. Lastnik dekreta gostilne je Gospodarsko društvo - Kontovelj št. 152. Upravlja gostilno Jože Gulič, kot gostilničar. Obrtno dovoljenje je na ime Andreja Danev, člana Gospodarskega društva. Gostilno se zapre za dobo treh mesecev, radi nesoglasja med gostilničarjem in delničarji, da se preskrbi potrebne prostore za novi obrat.”* Seja, 11. oktobra 1948: *“Štoka Karlo da na razpolago njegovo klet, odločilo se je da se postavi tam nov obrat, če oblasti odobravajo. Tov. Stanko javi oblastem na Proseku, tov. Nando bo vprašal na Enti kakšne dokumente treba pripraviti za nov obrat.”* 16. oktobra 1948 je nato Gospodarsko društvo pisalo policijskemu uradu na Opčinah, da bo gostilniško dovoljenje prepisala na kletne prostore Karla Štoke živ. Ivana (Kontovel št. 161), ki bo tudi vodil obrat.

Leta 1934 je bilo v rezervnem skladu Društva 27.354,07 lir, saj je leto prej zabeležilo 301,72 lir dobička. Leta 1935 je rezervni sklad upadel na 25.798,53 lir (po vsej verjetnosti zaradi združitve z Društvom na št. 97), v istem letu pa je bilo 909,15 lir dobička. Z občnim zborom 14. marca 1936 so bili izvoljeni v odbor: predsednik Andrej Daneu pok. Matije, podpredsednik Karlo Daneu pok. Karla, tajnik Ferdinand Daneu pok. Jakoba, blagajnik Simon Daneu pok. Jakoba in odbornik Ernest Daneu pok. Kristjana. Takole pa se zaključuje zapis o občnem zboru, ki so ga poslali nadzornim organom fašistične stranke : *“(…) Al saluto al Duce fatto dal Segretario Politico i presenti rispondono con un unanime - A noi.”* Dvom o iskrenosti pa je čisto utemeljen, saj je bil na občnih zbore vedno prisoten kak predstavnik tržaške fašistične stranke.

Kot blisk je septembra 1939 udarila druga svetovna vojna. Kri se je razlila po 61 državah, pod orožje je bilo vpoklicanih 110 milijonov vojakov. Človeštvo je tragedijo plačalo s 50 milijoni življenj.

21. marca 1943, nekaj mesecev pred propadom fašizma in kapitulacijo Italije, je občni zbor Gospodarskega društva 152/97 soglasno sprejel blagajniško poročilo, ki navaja 536.50 lir dobička. *“Pur nelle gravi difficoltà del momento (...) la nostra società non si è trovata mai sprovista di vino e, indifferente le regioni di provenienza, ha potuto smerciare nei propri spacci sempre ottimo vino e ricercato prodotto, a prezzi inferiori a quelli praticati sulla piazza.”* Leto pozneje, ko so bili

v društvenih prostorih nastanjeni nemški vojaki, je predsednik Andrej Daneu poslal oblastem poročilo občnega zbora in priložil tudi svoj poseg: *“Signori soci! Malgrado le difficoltà degli approvvigionamenti e dei trasporti siamo riusciti anche quest’ anno a dare una discreta attività alla nostra Cooperativa distribuendo ai nostri soci negli spacci sociali un’ ammontare di Lire 355.299 di vino. Il notevole aumento di tutte le spese, dalle imposte ai trasporti, non ha consentito di chiudere con un utile rilevante. Tuttavia l’ aver concluso questa difficile annata senza perdite dobbiamo già considerarla come un buon risultato.”* Že v letu 1944 pa se je dobiček okrepil na 11.442,05 lir. Leto 1946 pa je prineslo 8.723,05 lir izgube, predvsem zaradi izredno nenaklonjenih poveljnih časov. V odbor so člani izvolili, 11. aprila 1947, predsednika Jakoba Starca pok. Kristjana (213), podpredsednika Ferdinanda Daneva pok. Andreja (71), tajnika Andreja Starca pok. Andreja (113), blagajnika Josipa Štoka živ. Matije (137) in odbornika Simona Daneva pok. Jakoba. V letu 1947 je društvo zabeležilo kar 63.821,20 lir dobička. V burnem letu 1948 so vodili društvo predsednik Jakob Starc pok. Kristjana, podpredsednik Andrej Danev pok. Matija, tajnik Andrej Starc pok. Andreja, blagajnik Josip Štoka pok. Matije in odbornik Andrej Danev. Dobiček, ugled in članstvo društva so rastle iz dneva v dan; leta 1949 je bilo vpisanih v zadrugo 69 članov.

“Zrno do zrna pogača,
kamen do kamna palača!”

*Poslopje Gospodarske zadruge
(na levi večnamenska dvorana, zgrajena leta 1905, na desni pa gostilna)*